

Тема: Система внутрішнього контролю якості освіти у ВНЗ

Залежно від поставлених цілей та завдань при перевірці якості навчання застосовуються різні види, рівні та форми контролю.

Розглянемо призначення різних видів контролю. *Вхідний контроль*. Завданням вхідного контролю є визначення рівня готовності студентів до вивчення нової навчальної дисципліни. Вхідний контроль проводиться на першому занятті з дисципліни. Контрольні завдання вхідного контролю мають відповідати програмі дисципліни, яка забезпечує нову навчальну дисципліну та бути націленими на перевірку основних знань й умінь, на які спирається майбутнє вивчення дисципліни. Метою вхідного контролю є забезпечення ефективної навчальної роботи та високої якості засвоєння нової навчальної дисципліни. Вхідний контроль на початку навчання студентів на першому курсі називають нульовим, він проводиться за програмами певних дисциплін середньої школи. За результатами вхідного контролю проводиться адаптація навчальної дисципліни (розподіл годин, методика навчання та ін.) з урахуванням рівня підготовки студентів та корекція попередньої підготовки студентів шляхом проведення додаткових занять, консультацій тощо. Таким чином, основна функція вхідного контролю діагностикокоригуюча. Поточний контроль проводиться викладачем на всіх видах аудиторних занять. Основним завданням поточного контролю є перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної, запланованої навчальної роботи. Поточний контроль необхідний також для діагностування ходу дидактичного процесу, виявлення його динаміки, зіставлення реально досягнутих на окремих етапах результатів із запроектованими. Крім власне прогностичної функції поточний контроль стимулює навчальну роботу студентів, сприяє своєчасному визначенню прогалин у засвоєнні матеріалу, підвищенню загальної продуктивності навчання. Метою поточного контролю є забезпечення ефективності навчального заняття завдяки оперативному зворотному зв'язку між

викладачем і студентами в процесі навчання, а також формування мотивації навчальних досягнень у студентів. Інформація, яку отримують завдяки поточному контролю, використовується як викладачем – для корекції методів і способів навчання, так і студентами – для планування самостійної роботи. Таким чином, поточний контроль виконує коригуючу, організуючу, виховну та мотиваційно-стимулюючу функції. *Поточний контроль* може бути як фронтальним (масовим), так і вибіркоvim, може проводитися у формі усного опитування, письмового експрес-контролю, або автоматизованого (комп'ютерного) контролю на практичних заняттях, лекціях, колоквіумах лабораторних робіт, або у вигляді оцінювання виступів студентів на семінарських заняттях тощо. Поточний контроль проводиться з навчального матеріалу, що задано на самостійну роботу, за матеріалами попередньої лекції, практичного заняття тощо. Питання (завдання) для поточного контролю (їхня кількість звичайно не перевищує 6...8) формуються так, щоб охопити всю сукупність знань, умінь, що були сформовані протягом останніх 2-3 занять. Тривалість фронтального поточного контролю не має перевищувати 10...12 хвилин. Результати поточного контролю, так звана поточна успішність, має враховуватися викладачем при виставленні екзаменаційної оцінки та є основною підставою для виставлення заліку з дисципліни. Більш ефективно та системно облік поточної успішності студентів забезпечується при використанні рейтингових систем оцінювання. Принципи побудови таких систем будуть розглянуті пізніше. *Рубіжний контроль* – це контроль знань студентів після вивчення логічно завершеної частини (модуля, розділу) навчальної програми дисципліни. Рубіжний контроль може проводитись у формі контрольної роботи, розрахункових і розрахунковографічних завдань, курсового проекту (роботи) та ін. Рубіжний контроль може бути тематичним (проводиться після вивчення певного розділу, теми навчальної дисципліни) або календарним (2-3 «рубежі» у семестрі). Метою рубіжного контролю є проміжна атестація студентів, тому він є масовим контролем, тобто проводиться одночасно для всіх студентів. Рубіжний контроль, як і поточний

контроль, забезпечує формування в студентів відповідного уявлення про рівень своєї підготовки з дисципліни.

Розглянемо призначення різних видів контролю. Вхідний контроль. Завданням вхідного контролю є визначення рівня готовності студентів до вивчення нової навчальної дисципліни. Вхідний контроль проводиться на першому занятті з дисципліни. Контрольні завдання вхідного контролю мають відповідати програмі дисципліни, яка забезпечує нову навчальну дисципліну та бути націленими на перевірку основних знань й умінь, на які спирається майбутнє вивчення дисципліни. Метою вхідного контролю є забезпечення ефективної навчальної роботи та високої якості засвоєння нової навчальної дисципліни. Вхідний контроль на початку навчання студентів на першому курсі називають нульовим, він проводиться за програмами певних дисциплін середньої школи. За результатами вхідного контролю проводиться адаптація навчальної дисципліни (розподіл годин, методика навчання та ін.) з урахуванням рівня підготовки студентів та корекція попередньої підготовки студентів шляхом проведення додаткових занять, консультацій тощо. Таким чином, основна функція вхідного контролю діагностикокоригуюча. Поточний контроль проводиться викладачем на всіх видах аудиторних занять. Основним завданням поточного контролю є перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної, запланованої навчальної роботи. Поточний контроль необхідний також для діагностування ходу дидактичного процесу, виявлення його динаміки, зіставлення реально досягнутих на окремих етапах результатів із запроектованими. Крім власне прогностичної функції поточний контроль стимулює навчальну роботу студентів, сприяє своєчасному визначенню прогалин у засвоєнні матеріалу, підвищенню загальної продуктивності навчання. Метою поточного контролю є забезпечення ефективності навчального заняття завдяки оперативному зворотному зв'язку між викладачем і студентами в процесі навчання, а також формування мотивації навчальних досягнень у студентів. Інформація, яку отримують завдяки поточному контролю, використовується як викладачем – для корекції методів

і способів навчання, так і студентами – для планування самостійної роботи. Таким чином, поточний контроль виконує коригуючу, організуючу, виховну та мотиваційно-стимулюючу функції. Поточний контроль може бути як фронтальним (масовим), так і вибіркоvim, може проводитися у формі усного опитування, письмового експрес-контролю, або автоматизованого (комп'ютерного) контролю на практичних заняттях, лекціях, колоквіумах лабораторних робіт, або у вигляді оцінювання виступів студентів на семінарських заняттях тощо. Поточний контроль проводиться з навчального матеріалу, що задано на самостійну роботу, за матеріалами попередньої лекції, практичного заняття тощо. Питання (завдання) для поточного контролю (їхня кількість звичайно не перевищує 6...8) формуються так, щоб охопити всю сукупність знань, умінь, що були сформовані протягом останніх 2-3 занять. Тривалість фронтального поточного контролю не має перевищувати 10...12 хвилин. Результати поточного контролю, так звана поточна успішність, має враховуватися викладачем при виставленні екзаменаційної оцінки та є основною підставою для виставлення заліку з дисципліни. Більш ефективно та системно облік поточної успішності студентів забезпечується при використанні рейтингових систем оцінювання. Принципи побудови таких систем будуть розглянуті пізніше. Рубіжний контроль – це контроль знань студентів після вивчення логічно завершеної частини (модуля, розділу) навчальної програми дисципліни. Рубіжний контроль може проводитись у формі контрольної роботи, розрахункових і розрахунковографічних завдань, курсового проекту (роботи) та ін. Рубіжний контроль може бути тематичним (проводиться після вивчення певного розділу, теми навчальної дисципліни) або календарним (2-3 «рубежі» у семестрі). Метою рубіжного контролю є проміжна атестація студентів, тому він є масовим контролем, тобто проводиться одночасно для всіх студентів. Рубіжний контроль, як і поточний контроль, забезпечує формування в студентів відповідного уявлення про рівень своєї підготовки з дисципліни. 182 Вид і терміни проведення рубіжного контролю, вимоги до його змісту та використання результатів визначаються

рішенням відповідної кафедри й мають бути зазначені у робочих навчальних планах і робочих програмах навчальних дисциплін та іншій методичній літературі. Тематичний рубіжний контроль з навчального модулю дисципліни (модульний контроль) є необхідним елементом модульної або модульно-рейтингової технології навчання (навчального процесу). Рубіжний контроль поліпшує оперативне управління навчальним процесом, сприяє ритмічній, планомірній роботі студентів. Основними функціями рубіжного контролю є діагностична, навчальна та організуюча. Підсумковий контроль. Завданням підсумкового контролю є оцінювання результатів навчання студентів на певному етапі навчання. Підсумковий контроль включає семестровий контроль та державну атестацію студентів. Всі види підсумкового контролю є масовими. Семестровий контроль з певної навчальної дисципліни проводиться відповідно до робочого навчального плану у вигляді семестрового екзамену, диференційованого заліку або заліку. Завдання семестрового контролю – підведення підсумку спільної діяльності студентів і викладача протягом семестру. Метою семестрового контролю є переведення студентів на наступний етап навчання й оцінювання якості навчального процесу. Аналіз результатів семестрового контролю, який в обов'язковому порядку проводиться на кафедрах, надає можливість виявити недоліки підготовки студентів з дисципліни, забезпечити корегування робочих програм навчальних дисциплін, удосконалити організацію навчального процесу та методику проведення занять. Таким чином, функціями семестрового контролю є контролююча, навчальна, виховна та коригуюча. Семестровий контроль проводиться в обсязі навчального матеріалу, визначеного робочою програмою дисципліни. Форми проведення семестрового контролю з дисципліни, зміст і структура екзаменаційних білетів (контрольних завдань), критерії оцінювання рівня підготовки студентів визначаються та затверджуються рішенням відповідної кафедри. Семестровий контроль є, насправді, продовженням навчання. У період підготовки до екзамену студенти систематизують, поглиблюють та зміцнюють знання й уміння з дисципліни. Досвід показує, що

тільки готуючись до екзамену, студент здобуває цілісне уявлення про навчальну дисципліну. Період підготовки до екзамену – період серйозної та продуктивної роботи студента. Про це свідчать екзаменаційні консультації, на яких студенти задають, як правило, глибокі та змістовні запитання. Лише на екзамені викладач може перевірити володіння системними знаннями, уміння самостійно вибирати потрібні методи аналізу, оптимізації, аргументовано відстоювати свою точку зору тощо. Особливістю заліку як виду семестрового контролю є те, що оцінювання засвоєння студентом навчального матеріалу дисципліни робиться на підґрунті тестування, поточного опитування та оцінювання якості виконання протягом семестру певних робіт на практичних, семінарських і лабораторних заняттях. Семестровий залік планується при відсутності екзамену і не передбачає обов'язкової присутності студента на заліковому заході. У разі неможливості позитивного оцінювання 183 деяких студентів, з ними на останньому занятті проводиться співбесіда, залікова контрольна робота тощо. Випускна атестація студентів проводиться екзаменаційною комісією (ЕК) після закінчення навчання за програмою певного рівня вищої освіти. Основним завданням випускної атестації є встановлення відповідності рівня підготовки студента вимогам СВО. Метою випускної атестації є присвоєння здобувачу вищої освіти певного ступеня вищої освіти та видача дипломів про вищу освіту. Отже основною функцією державної атестації є контролююча. Випускна атестація проводиться у формі випускного екзамену з окремих фахових дисциплін (або комплексного екзамену) або/та захисту випускної роботи (дипломного проекту/роботи або магістерської дисертації). Форма випускної атестації визначається відповідним СВО. Виконання випускної роботи є продовженням навчання, у цей час здійснюється синтез фахових знань, формується досвід виконання професійних завдань, формуються корисні риси характеру особи – відповідальність, наполегливість, дисциплінованість, активність й акуратність та ін. Отже, випуск-на атестація виконує навчальну та виховну функції. Результати роботи ЕК обговорюються на засіданнях відповідних випускових

кафедр, а узагальнені результати обговорюються Радами факультетів та Вченими радами ЗВО. З урахуванням зауважень і пропозицій ЕК робиться корекція навчальних планів, програм навчальних дисциплін та технологій навчання. У цьому виявляється коригуюча функція випускної атестації. Контроль залишкових знань. Завданням цього контролю є встановлення надійності, стійкості знань та умінь. Метою такого контролю є, як правило, порівняльний аналіз якості навчання окремими викладачами, ефективності різних методик та ін. Контроль залишкових знань здійснюється через деякий час після здачі семестрового екзамену. Це переважно вибіркового контролю. Контролю підлягає декілька навчальних груп, у яких застосовувались експериментальні методики навчання, а також інші групи, як еталонні (контрольні).

Рівні контролю Залежно від рівня ієрархії керування навчальним процесом розрізняють наступні рівні контролю: самоконтроль, кафедральний, факультетський, ректорський, міністерський. Самоконтроль призначений для самостійного оцінювання студентом рівня підготовки й ефективності власної навчальної роботи з дисципліни. Для проведення самоконтролю в навчальних посібниках і підручниках з кожної теми (розділу), а також у методичних рекомендаціях до лабораторних робіт передбачаються питання для самоконтролю. Більша ефективність самоконтролю забезпечується спеціальними програмами самоконтролю та самооцінювання, що є складовими частинами автоматизованих навчаючих систем. Кафедральний контроль якості навчання проводиться у вигляді вхідного, поточного, рубіжного та семестрового контролів і забезпечує вирішення відповідних, розглянутих вище, завдань. Цей рівень контролю є внутрішнім щодо навчального процесу, є підґрунтям саморегуляції та самоорганізації системи навчання. Факультетський, ректорський і міністерський контролю є різними рівнями зовнішнього контролю (стосовно навчального процесу). Вони призначені для перевірки та порівняльного аналізу ефективності навчальної роботи на кафедрах, виявлення недоліків і надання допомоги, виявлення та

поширення передового досвіду. Міністерський контроль проводиться при атестації й акредитації окремих спеціальностей та ЗВО у цілому, а також при випускній атестації здобувачів ВО з метою визначення відповідності рівня підготовки випускників державним вимогам.

Форми контролю Форма контролю з дисципліни, у тому числі і семестрового контролю, визначається рішенням відповідної кафедри. Вибір форми контролю залежить від мети, змісту, методів проведення контролю, особливостей навчальної дисципліни, традицій кафедри. Сьогодні знаходять застосування наступні форми контролю якості підготовки студентів: усний контроль, письмовий контроль, комбінований і тестовий контроль. Кожний із цих форм має свої переваги та недоліки. Усний контроль має наступні переваги: висока валідність контролю завдяки гнучкості та можливості адаптації до психологічних особливостей студента; висока точність і глибина перевірки знань, навичок й умінь; можливість перевірки якості мови студента, міцності знань, здатності захищати, відстоювати свою точку зору, свої погляди. Усний контроль дозволяє максимально використати виховний фактор, виховний вплив викладача. До недоліків усного контролю варто віднести зниження надійності оцінювання через розходження складності окремих екзаменаційних білетів, розбіжності вимог різних викладачів, відмінності в їхньому рівні строгості при оцінюванні тієї ж самої відповіді, розходжень у професійній кваліфікації викладачів, можливої необ'єктивності викладача (з психологічних або інших причин) до оцінювання відповідей деяких студентів (іноді оцінки, що виставляють студентам, виявляються недостовірними через побоювання викладача, що вони будуть використані для оцінювання роботи самого викладача). Процес контролю – це одна з найбільш трудомістких і відповідальних операцій у навчанні, пов'язана з гострими психологічними ситуаціями як для студентів, так і для викладачів. Особливо значні стресові навантаження при усному контролі. Письмовий контроль має низку переваг. По-перше, забезпечується більша об'єктивність, яка психологічно і фактично ґрунтується на документуванні відповідей, а значить

є можливість обговорення результатів у будь-який час. По-друге, може бути забезпечена висока надійність завдяки визначенню та використанню чітких і конкретних критеріїв оцінювання. І, нарешті, знижується стресова напруга, як для студента, так і для викладача. Письмовий контроль дозволяє досить швидко перевірити значну кількість студентів. Недоліки письмового контролю: можливість неадекватної оцінки через використання шпаргалок і «взаємодопомоги»; більш складна організація, відсутність адаптації контролю до індивідуальних особливостей і рівня підготовки студента, важко перевірити процес мислення студента, його уміння відстоювати свою точку зору. Все це зніжує валідність та точність контролю. Комбінований контроль проводиться у два етапи. На першому проводиться письмовий контроль, а на другому – співбесіда зі студентом на основі перевіреної контрольної роботи. Комбінований контроль об'єднує переваги усного та письмового. Недоліком комбінованого контролю є його більша трудомісткість. Прикладом комбінованого контролю є рецензування, а потім захист курсових проектів і робіт, захист семестрових контрольних робіт студентами-заочниками. Тестовий контроль є різновидом письмового, але має свої особливості. Основною перевагою тестового контролю є висока об'єктивність вимірювання ступені підготовки студентів.